

ТАМБОВСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.Р. ДЕРЖАВИНА

“ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ”

халқаро илмий-амалий анжуман

МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ (III-қисм)

(2021 йил 19-20 феврал)

Самарқанд - 2021

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

САМАРҚАНД ИҚТИСОДИЁТ ВА СЕРВИС ИНСТИТУТИ

**Г.Р.ДЕРЖАВИН НОМИДАГИ
ТАМБОВ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

“Самарқанд иқтисодиёт илмий мактаби”

**«ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ
ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ
ШАРОИТИДА РИВОЖЛАНТИРИШ
МУАММОЛАРИ»**

**халқаро илмий-амалий анжуман
МАТЕРИАЛЛАРИ ТЎПЛАМИ**

(III қисм)

(2021 йил 19-20 февраль)

САМАРҚАНД – 2021

**МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

САМАРКАНДСКИЙ ИНСТИТУТ ЭКОНОМИКИ И СЕРВИСА

**ТАМБОВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ Г.Р. ДЕРЖАВИНА**

**“ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ УСЛУГ В
УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОЙ И ЦИФРОВОЙ
ЭКОНОМИКИ”**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
международной научно-практической конференции**

(часть 3)

(19-20 февраля 2021 г.)

ТАМБОВ – 2021

Хизмат кўрсатиш соҳасини инновацион ва рақамли иқтисодиёт шароитида ривожлантириш муаммолари. / Халқаро илмий-амалий конференцияси материаллари (III қисм). 2021 йил 19-20 февраль кунлари. Самарқанд, СамИСИ, 2021. – 256 бет.

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:

М.Қ.Пардаев – иқтисод фанлари доктори, профессор

Нашр учун масъуллар:

М.М.Мухаммедов – иқтисод фанлари доктори, профессор,

Ж.Р.Зайналов – иқтисод фанлари доктори, профессор,

И.С.Тухлиев – иқтисод фанлари доктори, профессор,

Н.А.Ибрагимов – иқтисод фанлари доктори, профессор,

К.Б.Уразов – иқтисод фанлари доктори, профессор,

Т.С.Шарипов – иқтисод фанлари номзоди, доцент,

А.Н.Холиқулов – иқтисод фанлари номзоди, доцент

Саҳифаловчи: Ҳилола Очилова

Анъанавий илмий-амалий конференция материалларида Хизмат кўрсатиш соҳасини инновацион ва рақамли иқтисодиёт шароитида ривожлантириш муаммолари ва уларнинг ечимлари, соҳанинг алоҳида тармоқлари самарадорлигини ошириш истиқболларига оид масалалар ёритилган. Унда инновацион ва рақамли иқтисодиётнинг назарий ва методологик муаммолари ва уларни ҳал қилишнинг стратегик йўналишлари, аҳоли бандлиги, фаровонлиги, яшаш сифати ва турмуш даражасини ошириш масалалари, туризм соҳаси самарадорлигини ошириш механизмлари, ривожлантириш тенденциялари ва истиқболлари, хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш ва самарадорлигини оширишда менежмент, маркетинг ҳамда инвестицияларнинг ўрни, молиявий муносабатлар, бухгалтерия ҳисоби, иқтисодий таҳлил, аудит ва статистика фанларини такомиллаштириш масалалари, шунингдек, хизмат кўрсатиш соҳаси самарадорлигини оширишда рақобатбардош кадрларни тайёрлашни такомиллаштириш муаммоларини ҳал қилишга қаратилган илмий-назарий ва амалий тавсияларга бой мақола ва тезислар ўрин олган.

Олий ва ўрта махсус ўқув юртлари профессор-ўқитувчилари, талабалари, магистрлар, таянч докторантлар, докторантурада таҳсил олувчилар, мустақил изланувчилар ва соҳа мутахассисларига мўлжалланган.

Мақолалар муаллифлар таҳририда босилмоқда. Уларда келтирилган рақамлар, фактлар, хулоса ва тавсияларга муаллифлар масъул. Уларнинг айрим фикрлари ташкилий гуруҳ қарашларига тўғри келмаслиги мумкин.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2021

кунда хорижий инвестицияларнинг оқимига тўсқинлик қилаётган асосий сабаблардан бири - ижтимоий инфратузилмаларнинг мавжуд эмаслигидир;

- Давлат –хусусий шерикчилиги асосида ЭИХ ларни ташкил этиш. Масалан АҚШда хусусий ЭИХ сони- 394, давлатга қарашли- 156 та, Осиё-Тинчokeан худудида мос ҳолда 556-435 та, Европа мамлакатларида 374-69 тани ташкил этади. Бизнинг фикримизча ушбу таклифлардан ЭИХни ташкил этиш дастурларини ишлаб чиқаришда фойдаланиш ижобий натижалар беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Ўзбекистон Республикаси Президентининг ”Эркин иқтисодий зоналар фаолиятини фаоллаштириш ва кенгайтиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-4853-сонли фармони 26.10.16.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёевнинг Олий Мажлисга муурожаатномаси. "Халқ сўзи" газетаси, 2020 йил 30 декабрь.
- 3.Ўзбекистон Республикаси статистика қўмитаси маълумотлари.

М.Ж. Бауетдинов – ТДИУ ўқитувчиси, PhD,
Ш.К.Нурбоев – СамИСИ магистранти

МОЛИЯ СЕКТОРИ ОРҚАЛИ КОРХОНАЛАРНИНГ ИНВЕСТИЦИОН ХАРАЖАТЛАРИНИ МОЛИЯЛАШТИРИШ ЙЎЛЛАРИ

Аннотация: мақолада мамлакат иқтисодиёти реал сектори корхоналарининг инвестицион харажатларини молиялаштиришда молия секторининг ролини ошириш билан боғлиқ бўлган муаммолар аниқланган ва уларни ҳал қилишга қаратилган илмий таклифлар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: корхона, инвестиция, инвестицион харажат, узоқ муддатли кредит, қимматли қоғоз, жорий актив, жорий пассив, солиқ, фоиз ставкаси, кредит.

Аннотация: В статье выявлены проблемы, связанных с повышением роли финансового сектора в финансировании инвестиционных расходов предприятий реального сектора экономики страны и разработаны научные предложения, направленных на решение этих проблем.

Ключевые слова: предприятия, инвестиция, инвестиционный расход, долгосрочный кредит, ценная бумага, текущий актив, текущий пассив, налог, процентная ставка, кредит.

Abstract:The article identifies problems related to enhancing the role of the financial sector in financing investment expenditures of enterprises in the real sector of the country's economy and develops scientific preliminaries aimed at solving these problems.

Key words: enterprises, investment, investment expense, long-term loan, security paper, current asset, current passive, tax, percentage rate, credit

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта қуроллантириш уларнинг инвестицион харажатларини молиялаштиришнинг барқарор тизимини шакллантириш заруриятини юзага келтиради. Бу эса, ўз навбатида, корхоналарнинг инвестицион харажатларини молиялаштиришда молия секторининг ролини оширишни тақозо этади.

Айни вақтда, республикада корхоналарнинг тижорат банклари кредитларидан фойдаланиш даражасининг паст эканлиги, уларнинг қимматли қоғозларни муомалага чиқариш йўли билан узоқ муддатли ресурслар жалб қилиш амалиётининг такомиллашмаганлиги молия секторининг корхоналарнинг инвестицион харажатларини молиялаштиришдаги ролини ошириш масаласини илмий асосда тадқиқ қилиш заруриятини юзага келтиради. Тараққий этган мамлакатларда банк тизимининг ривожланганлиги иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарининг молиялаштириш манбаларига бўлган талабларини қондириш имконини беради. Хусусан, банк тизимининг ривожланганлиги хўжалик юритувчи субъектларнинг кредитларга, шу жумладан инвестицион кредитларга бўлган эҳтиёжларини қондириш имконини беради.

АҚШлик таниқфли иқтисодчи олим Ж.Синкининг хулосасига кўра, компанияларнинг харажатларини молиялаштириш учун тижорат банклари етарли даражада молиявий имкониятларга эга, аммо, компанияларнинг ўзи бунинг учун етарли даражада ликвидлиликка ва ижобий репутацияга эга бўлишлари лозим.

Одатда, тижорат банкларининг кредитлари бўйича тўловлар аннуитет шаклида, яъни кредитдан фойдаланиш даврида тенг қисмларда тўланади. Биз, аннуитет шаклида амалга ошириладиган тўловлар шароитида, моделга фоиз ставкасини қўшамиз:

$$R_t = \frac{1}{n} I_{t-1} + \frac{1}{n} I_{t-2} + \dots + \frac{1}{n} I_{t-n} = \frac{1}{n} \sum^n I_{t-n}$$

Бу ерда:

R – кредит бўйича тўлов;

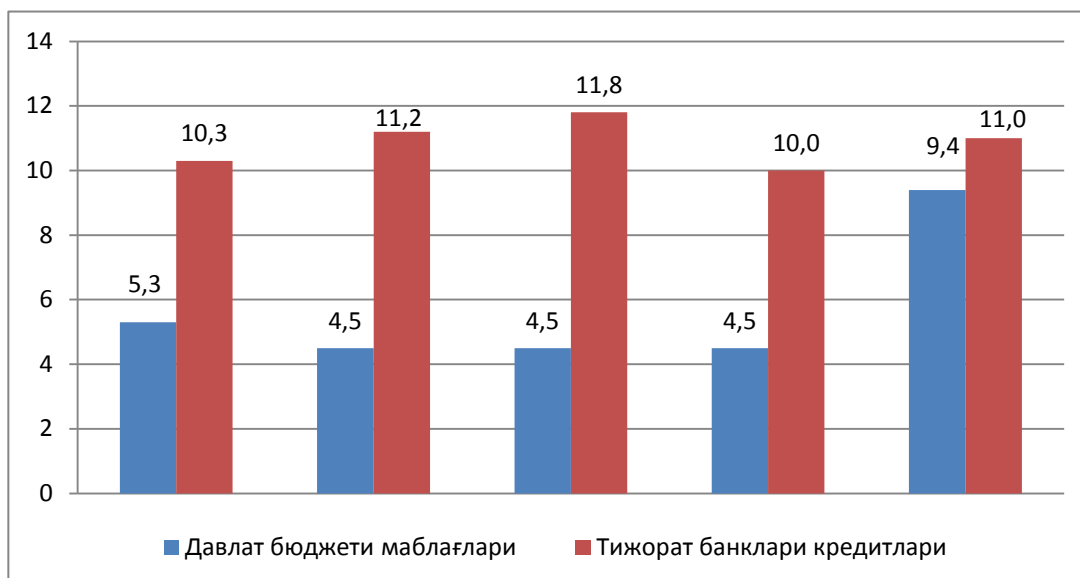
I – инвестициялар;

n – кредитнинг муддати;

r – кредитнинг фоиз ставкаси.

Фоиз ставкаси кредитнинг баҳоси сифатида капиталнинг ўсиш суръатлари динамикасига бевосита таъсир кўрсатади. Шунингдек, кредитлар, муддатига кўра, иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарининг ривожланиш даражасига ва умуман макроиқтисодий ўсиш суръатларига турлича таъсир кўрсатади.

Корхоналарнинг инвестицион харажатларини молиялаштиришда молия секторининг роли, биринчи навбатда, ушбу харажатларни давлат бюджети маблағлари ва тижорат банкларининг кредитлари ҳисобидан молиялаштиришда ҳамда корхоналар томонидан қимматли қоғозлар бозори орқали ресурслар жалб қилишда намоён бўлади.

1-расм. Ўзбекистон иқтисодиёти реал сектори корхоналарининг инвестицион харажатларини молиялаштириш манбалари ҳажмида молия секторининг улуши, фоизда [4]

1-расмда келтирилган маълумотлардан кўринадик, 2015-2020 йилларда давлат бюджети маблағларининг реал сектор корхоналарининг инвестицион харажатларини молиялаштириш манбаларининг ҳажмидаги салмоғининг пасайиши кузатилган. Бу эса, мазкур даврда корхоналарнинг ўз маблағлари ва тижорат банклари кредитларининг инвестицион харажатларни молиялаштириш манбаларининг умумий ҳажмидаги салмоғининг ошганлиги билан изоҳланади.

Келтирилган маълумотлардан кўринадик, 2020 йилда давлат бюджети маблағларининг корхоналар инвестицион харажатларини молиялаштириш манбалари ҳажмидаги салмоғи 2015 йилга нисбатан сезиларли даражада ошган. Бу эса, давлатнинг мамлакат иқтисодиёти учун стратегик аҳамиятга эга бўлган инвестиция лойиҳаларини молиялаштиришдаги иштирокининг фаоллашганлиги билан изоҳланади.

1-жадвал

“Бекабадцемент” ОАЖ инвестицион харажатларини молиялаштириш манбалари, фоизда ¹

	Йиллар				
	2015	2016	2017	2018	2020
Ўз маблағлари	67,7	67,6	68,7	81,5	93,5
Банкларнинг узок муддатли кредитлари	0,0	0,0	0,0	0,0	6,5
Узок муддатли қарзлар	32,3	32,4	31,3	18,5	0,0
Молиялаштириш манбалари-жами	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹ “Бекабадцемент” ОАЖнинг йиллик ҳисоботлари маълумотлари асосида муаллифлар томонидан жадвал маълумотлари тайёрланди

Ушбу жадвал маълумотлари орқали “Бекабадцемент” Очик акциядорлик жамиятининг инвестицион харажатларини молиялаштириш манбаларини таҳлил қиламиз.

1-жадвалда келтирилган маълумотлардан кўринадик, “Бекабадцемент” ОАЖ инвестицион харажатларини молиялаштириш манбаларининг мутлақ асосий қисмини ўз маблағлари ташкил этади. Бу эса, ушбу корхонанинг тижорат банклари кредитларидан фойдаланиш даражасининг жуда паст эканлигидан ва қимматли қоғозларни муомалага чиқариш йўли билан маблағлар жалб қилиш амалиётининг такомиллашмаганлигидан далолат беради.

Фикримизча, корхоналарнинг инвестицион харажатларини молиялаштиришда молия секторининг ролини ошириш мақсадида қуйидаги тадбирларни амалга ошириш зарур:

1. Корхоналарнинг қимматли қоғозларни муомалага чиқариш йўли билан узоқ муддатли молиявий ресурслар жалб қилиш амалиётини такомиллаштириш мақсадида, биринчидан, инфляциянинг мўътадил даражасига эришиш (йиллик 3%) ва миллий валютанинг девальвациясига барҳам бериш йўли билан корхоналар томонидан чиқариладиган қимматли қоғозларнинг инвестицион жозибадорлигини таъминлашга кўмаклашиш лозим; иккинчидан, инвесторларнинг корхоналарнинг узоқ муддатли қимматли қоғозларидан олинadиган даромадлари солиққа тортилмаслиги керак.

2. Корхоналарнинг тижорат банклари кредитларидан фойдаланиш даражасини ошириш мақсадида, биринчидан, кредитларнинг фоиз ставкаларини паст ва барқарор даражасини таъминлаш зарур; иккинчидан, корхоналар жорий активлари ва жорий пасивлари таркибини яхшилаш йўли билан жорий ликвидлилик коэффициентининг меъёрий даражасига (1,25%) эришиш лозим.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Demirgbs-Kint A., Levine R. Financial Structure and Economic Growth. A Cross-Country Comparison of Banks, Markets and Development. MIT Press, 2004. – Ch. 4-5.; Pagano M. Financial Markets and Growth//European Economic Review. 1993. Vol. 37, № 2-3.
2. Синки Дж. Финансовый менеджмент в коммерческом банке и в индустрии финансовых услуг. Пер. с англ. – М.: Альпина Паблишер, 2017. – С. 615-616.
3. Лаврушин О.И. Роль кредита в экономическом развитии//Банковское дело. – Москва, 2011. - №2. - С. 36.
4. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг статистик бюллетенлари маълумотлари.
5. “Бекабадцемент” ОАЖнинг йиллик ҳисоботлари маълумотлари.
6. www.cbu.uz – Ўзбекистон Республикаси Марказий банки

IV ШЎБА. “ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ВА САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА МЕНЕЖМЕНТ ВА МАРКЕТИНГНИ ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ”		
Усманов И.А., Мирзаев З.А.	Замонавий ташкилотларда бошқарув тузилмаларнинг аҳамияти ва турлари	107
Қалмуратов Б.С.	Минтақада саноатни ривожлантиришни инновацион бошқаришнинг назарий жиҳатлари	111
Усманов И.А. Жуманов Ш.Н.	Қурилиш-монтаж ишларини бажаришда сифат назоратининг айрим хусусиятлари	115
Маматкулова Ш.Ж Рахматуллаев Э.	Меҳнат бозорини ўрганиш ва тадқиқот қилиш йўллари	118
Рафиқов Р.А., Холиқулов А.Н.	Нефт-газ комплексидаги акциядорлик жамиятларида корпоратив бошқарувнинг самарали жиҳатлари	123
Yahyoхonov N.B.	Xizmat ko'rsatuvchi sub'ektlari faoliyatiga raqamli marketing texnologiyalarini joriy etishning nazariy masalalari	128
Juraeva D.S.	Oziq-ovqat mahsulotlari eksportini rivojlantirishda marketing tadqiqotlarini olib borish	131
V ШЎБА. “ХИЗМАТ КЎРСАТИШ СОҲАСИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ВА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ ЎРНИ ВА МОЛИЯВИЙ МУНОСАБАТЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ”		
Зайналов Дж.Р. Усмонова Ш.Ш.	Эффект, образующийся при сокращении величины инвестиционных вложений	134
Калонов М.Б.	Банк тизимида масофадан хизмат кўрсатишнинг аҳамияти	138
Досчанов Т., Алланазаров О.Б.	Тадбиркорлик фаолияти ишлаб чиқаришидаги хатарлари ва улардан суғурталашнинг ўзига хос томонлари	141
Джумльматова С.Р.	Инвестиции и человеческий капитал	144
Хайдаров З.Ш.	Банклараро кредит ресурслари бозорига Ўзбекистон Марказий банк пул-кредит сиёсатининг таъсири	146
Хусанов Б.Ш., Усмонова Ш.	Инвестиция мухитини яратиш орқали иқтисо- дий тараққиётни таъминлаш истикболлари	153
Улашев Х.А., Усманов Ф.	Ўзбекистонда эркин иқтисодий ҳудудларни ривожлантиришда инвестицияларнинг ўрни	158
Бауетдинов М.Ж., Нурбоев Ш.К.	Молия сектори орқали корхоналарнинг инвес- тицион харажатларини молиялаштириш йўллари	161

Хизмат кўрсатиш соҳасини инновацион ва рақамли иқтисодиёт шароитида ривожлантириш муаммолари

мавзусидаги халқаро илмий-амалий конференцияси
материаллари

2021 йил. Қоғоз бичими А5,

Офсет қоғози. Times New Roman” гаремтураси

Босма тобоғи 15,5 б.т.

Буюртма № ____, Адади 80 нусха

“Наврўз полиграф” МЧЖ матбаа бўлимида чоп этилди.
Лицензия № 18-3327 30.08.2019 йил

Манзил: Самарқанд шаҳри, Л.М.Исаев кўчаси, 38-уй.

© Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти, 2021